

ROŽMBERKOVÉ NA STRAŠICKÉM A ZBIROŽSKÉM PANSTVÍ VE 14. – 15. STOLETÍ

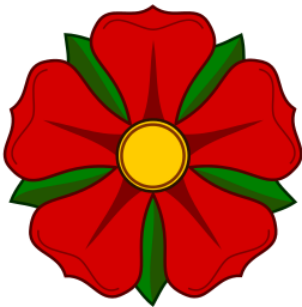

PŮVOD RODU

Podle středověké erbovní pověsti ctihodný kmet Vítek na sklonku života rozdělil nashromážděné jmění mezi svých pět synů a každému z nich určil znak, v němž se objevilo společné znamení pětilisté růže. Jihočeští Vítkovci skutečně pocházeli od praotce Vítka I., který zemřel v roce 1194 a nazýval se podle svého původního sídla na Sedlčansku „z Prčice“.

Zbiroh

Petr I. z Rožmberka převzal správu rožmberského panství v roce 1310 a postupně ovládl provoz zemské cesty z Německa přes Plzeň do Prahy. Dne 6. června 1336 koupil Petr z Rožmberka od krále Jana Lucemburského do dědičného držení hrad Zbiroh s městečkem a dvěma poplužními dvory, městečka Radnice a Mýto, ves Týček, polovinu Medového Újezda a dva mlýny za 1 214 kop grošů. Téhož roku 30. listopadu, král Jan počet nemovitostí poněkud rozšířil, přičemž kupní cenu zvýšil na 2 414 kop grošů. Ve zdejším kraji tak vznikl základ rožmberské državy a strašické panství se v jejím rámci pak udrželo jako samostatný správní útvar až do první čtvrtiny 15. století.

V majetku Rožmberků zůstal Zbiroh bezmála sto let. Protože tvořil severní enklávu jejich panství, která územně s jejich jihočeskými dominii nesouvisela, mohl hrad jako správní středisko této oddělené enklávy hrát uvnitř jejich dominií poměrně významnou roli.

Zboží vztahované ke Zbirohu je zahrnuto do popisu panství Sedlčany. Ke Zbirohu kromě městečka a vsi Volduch patřilo 21 lánů, celé městečko bylo povinno na dvou loukách pod dvorem zbirožským sekát, sušit a seno shrabávat. Pokud byla válka, platilo se na ni z každého lánu 8 grošů, také byla povinnost přispívat na královskou berni. Kromě jiných městských živností náleželo Zbirohu též vařit pivo, z čehož se vrchnosti odváděla jistá daň.

ZAKLADATEL RODU ROŽMBERKŮ

Zakladatel rodu Rožmberků byl **Vítek III. z Prčice**. Potomci Vítka III. někdy před rokem 1250 vybudovali na horním toku Vltavy hrad, který v duchu tehdejší rytířské módy pojmenovali německy Rosenberg (Rožmberk) „Růžová hora“. Od té doby se nazývali pány z Rožmberka nebo z Růže. Vítkův syn Vok I. z Rožmberka (zemřel r. 1262), který založil hrad Rožmberk, stál rovněž u zrodu kláštera ve Vyšším Brodě. Počátkem 14. století se Rožmberkové stali dědici vymřelé větve pánů z Krumlova a přenesli sídlo na Český Krumlov. Rod Rožmberků vymřel v roce 1611, posledním svého rodu byl Petr Vok.

Po smrti Petra I. roku 1347 vládli celé doméně jeho synové Petr II., Jošt I., Jan I. a Oldřich I. Jakým způsobem ale bratři spravovali celá velká dominia společně, není zatím nijak přesněji doloženo. Pravděpodobně přes purkrabí, podřízené ústřední kanceláři rožmberských panství na Krumlově, kteří zajišťovali funkčnost jednotlivých hradů. V jejich osobách se spojovaly role hlavních hradních hospodářů a velitelů hradních posádek. Na Zbirohu, který nebyl obýván vrchností, sloužil v roce 1383 purkrabí Jan Liška z Újezda.

Není příliš pravděpodobné, že by některý z bratří Rožmberků trvaleji sídlil na Zbiroze. Společně ale udělili dne 24. června 1369 městská práva Zbirohu. „Listinou danou císařem Karlem IV. na Krumlově dne 23. června 1369 povýšena obec Zbiroh na městys.“

Téhož roku Jošt zemřel a o pět let později došlo k dělení zbylých bratří o panství. Petr a Jan zůstali společnými pány ve Zbiroze a současně vykonávali i patronátní právo nad kostely v Radnicích, Mýtě a ve Strašicích.

Panství zbirožského hradu v rožmberské době prodělávalo zřetelně pozitivní vývoj, bylo k němu připojeno další rožmberské panství Strašice s hrádkem. Hrad Zbiroh jako sídlo slušně rozsáhlého panství tedy asi úplně stranou nestál.

Po majetkovém oddělení Oldřicha I. z Rožmberka r. 1374 nacházíme jeho bratry Petra II. a Jana I. jako společné pány na Zbiroze a patrony kostelů v Radnicích, Mýtě a Strašicích. Posledním Rožmberkem, který vlastnil Zbiroh, byl Oldřich II.

Panství Sedlčany (3 městečka + 15 obcí). Obce leží na území okresů Benešov, Příbram, Rokycany. Jedná se o Radnice, Týček, Volduchy, Zbiroh.

Panství Strašice (1 městečko + 15 obcí). Obce leží na území okresu Rokycany. Jedná se o Dobřív, Holoubkov, Hrádek, Hůrky, Cheznovice, Jablečno, Mýto, Podmokly, Strašice, Svojkovice, Štáhlavy, Těškov, zaniklá ves Strašičky, neurčitelné vsi Lhota, Milenov, Újezd.

ČASOVÁ OSA DŮLEŽITÝCH UDÁLOSTÍ PRO ZBIROŽSKÉ PANSTVÍ

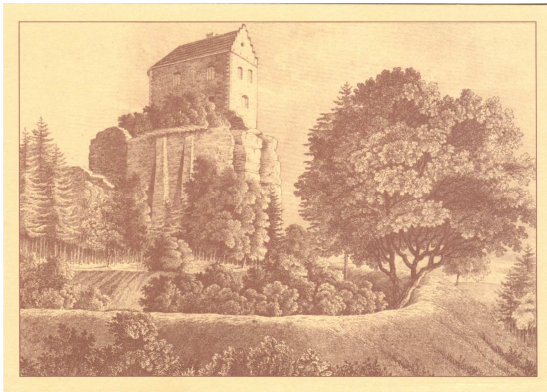
1336	1347	1369	1374	1379	1384	1389	1390	1412	1418	1424	1431
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
6. června kupuje Petr I. od krále hrad Zbiroh	+ Petr I. do čela rodu se dostává Jošt I.	24. června povyšují bratři: Petr II., Jošt I. Oldřich I., Jan I. Zbiroh na městys + Jošt I. v čele rodu Oldřich I.	rozdělení panství: oddělení Oldřicha I. od bratrů Petr II. a Jan I. společní páni na Zbiroze a patroni kostelů v Radnicích, Mýtě, Strašicích	pravděpodobně vznik Rožmberského urbáře	+ Petr II. strašickému panství vládne Jan I.	+ Jan I. strašickému panství vládne Oldřich I.	+ Oldřich I. strašickému panství vládne jeho syn Jindřich III.	+ Jindřich III. nezletilý syn Oldřich II. jeho poručníkem určen Čeněk z Vartenberka	Oldřich II. se ujímá rodového majetku	18. října Oldřich II. strašické a zbirožské panství dává do nájmu Zdeňkovi z Rožmitálu	výměna Zbiroha za dobytý hrad Zvíkov, Kunát Kaplíř držel Zbiroh jako zástavu za dluh krále Zikmunda
											

HRAD VE STRAŠICÍCH

Místo bývalého hradu nyní zaujímá fara z roku 1911, která v suterénu částečně využívá starší konstrukce. Pozůstatky fortifikace (příkop) jsou dosud patrné. Hrad existoval už ve druhé polovině 13. století. Objekt stavebním typem patrně náležel k hradům s plášťovou zdí, která hájila zevnitř k ní přiléhající obytné a hospodářské stavby. Hrad sloužil jako správní středisko strašického panství a vystupoval jako sídlo rožmberského purkrabí. K roku 1478 je hrad uveden jako pustý.

HRAD VLČTEJN

Se jménem Vlčtejn se v predikátu setkáváme již v roce 1284. Dnešní objekt hradu Vlčtejn je možno spojovat až se stavební činností Rožmberků před polovinou 14. století. Jan z Rožmberka zapsal Vlčtejn na manželku Elišku jako vdovské věno. V této době patřil Vlčtejn mezi trvale obývatelné hrady majitele a jeho rodiny. Nevelkou dvojdielnou dispozici obíhá systém dvojitých valů a příkopů. Hlavním objektem stísněného jádra na vrcholu skalky, přístupného malou věžovitou branou, byl dvoupřstorový plochostropý palác s polygonálním čelem. Vlčtejn je ukázkou malého šlechtického hradu s palácem jako hlavní obrannou i obytnou stavbou.

HRAD VIMBERK

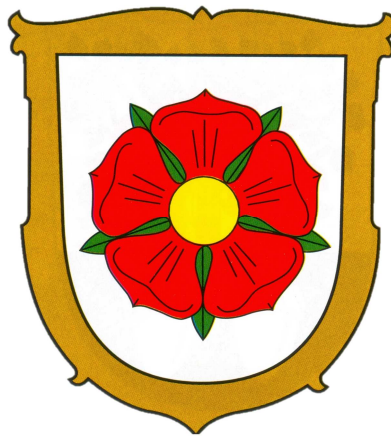
Kostel sv. Štěpána v Mýtě

Kostel sv. Vavřince

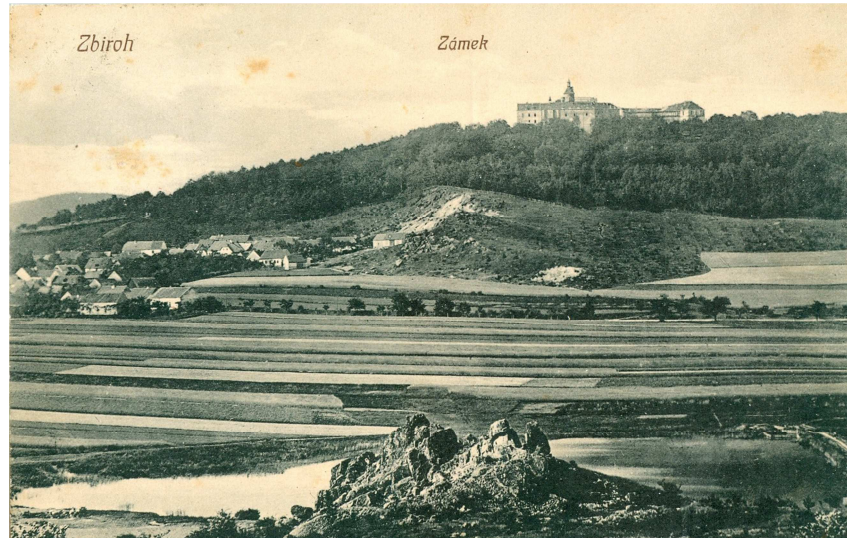

ZNAK MĚSTA ZBIROH

Zbirožský erb tvoří zřejmě již od 15. století stříbrný štít s pětilistou červenou růží, již rozumíme heraldickou růží, tj. stylizovaný květ šípkové růže se srdcovitými listy s okrajem ohnutým dovnitř, se zlatým semeníkem (jádreem) a pěti zelenými kališními lístky (lupínky). Horní list růže je svým dovnitř ohnutým okrajem vodorovný s horní hranou štítu, takže růže je v nejhořejší části zakončena dvěma kališními lístky. Tento znak používal Zbiroh do konce 19. století, kdy byl povýšen rozhodnutím císaře Františka Josefa I. ze 17. května 1897 na město. Týž panovník vydal pro Zbiroh o jedenáct měsíců později 27. dubna 1898 privilegium, kterým povolil Zbirohu užívat „rodinný znak pánů z Rožemberka, a to ve stříbrném, zlatě vroubeném štítě pětilistou červenou růží se zlatými končíky a zelenými lístky úhlovými“. V něm se mluvilo o starobylosti zbirožského erbu a jeho počátky se hledaly podle tradice v privilegii Karla IV. vydaném v Českém Krumlově dne 23. června 1369. Udělení zbirožských výsad je udáváno listinou z 24. června 1369, kterou vydali synové Petra z Rožmberka.

ZÁMEK ZBIROH

Když v roce 1384 zemřel Petr II., vládl strašickému panství Jan I. a po jeho smrti je držel Oldřich I. Rožmberské doméně vládl od roku 1390 jeho syn Jindřich III. a po jeho smrti přešlo panství na sotva zletilého Oldřicha II., který se pod vlivem svého poručníka Čenka z Vartenberka ve zmátcích první čtvrtiny 15. století přiklonil ke straně podobojí. V období zvrátů během husitské revoluce patřil Oldřich II. společně s městem Plzní k hlavní mocenské opoře katolické víry v Čechách. Strašické a zbirožské panství ale nebyl schopen vojensky zajistit, a proto uzavřel dne 18. října 1424 dohodu se Zdeňkem z Rožmitálu a dal mu obě panství do jakéhosi nájmu. Zdeněk učinil sídlem správy vojensky a zřejmě i hospodářsky významnější Zbiroh a odtud pak byla řízena obě spojená panství. Strašický hrad ztrátou funkce střediska správy panství pozbyl na důležitosti a po skončení válek je uváděn jako pustý.

V době Zdeňkovy držby panství si zde Oldřich II. z Rožmberka stále udržoval postavení vrchnosti a vykonával s tím související práva. Nacházíme jej v letech 1424 – 1426 jako patrona kostelů ve Zbiroze, Radnicích a Mýtě, kam dosazoval katolické duchovní. Zbirožský hrad se jako jeho jmění výslovně připomíná ještě roku 1427. O několik let později vznikla smlouva mezi císařem Zikmundem a Oldřichem II. z Rožmberka, který se zmíněného hradu a panství vzdal v roce 1429. Cena za zbirožské panství byla stanovena na 3000 kop grošů.

Král Zikmund Oldřicha II. pověřil dobytím strategicky důležitého hradu Zvíkov, který tehdy držel Kunát Kaplíř ze Sulevic, dočasně přikloněný k husitské straně. Dobytý hrad Zvíkov měl přejít do rukou Oldřicha II. z Rožmberka a za něj měl králi poskytnout jeden ze svých hradů s panstvím, tedy Zbiroh. K výměně došlo až v roce 1431. Mezitím Kunát Kaplíř přestoupil na královskou stranu, takže byl dobytý hrad Kunátovi opět na čas postoupen. Kunát Kaplíř držel Zbiroh jako zástavu za dluh krále. Roku 1434 je uváděn jako vladař a správce tohoto zboží Václav Hájek z Hodětína. Téhož roku se Kaplíř a Hájek připomínají i jako společní patronové kostela v Mýtě.

Hrad Zbiroh a zbirožské panství se nedlouho poté dostaly do majetku jiného významného šlechtického rodu - Kolovratů.

Kostel sv. Mikuláše

